

Leto vstaje - 1941 - na Kamniškem

- V ČETRTEK, 19. JULIJA 1962, JE UREDNIŠKI ODBOR »KAMNIŠKEGA OBČANA« POVABIL
- NA RAZGOVOR O VSTAJI NA KAMNIŠKEM PREŽIVELE UDELEŽENCE, RAZGOVORA SO
- SE UDELEŽILI: TOMO BREJC, MARICA BREJC, FRANC AVBELJ, JOŽE JERAS, BRANKO
- POLJANŠEK, LADO PODBEVŠEK, ALBIN VENGUST, FRANC ZORE IN IVAN ZORE.

TOMO BREJC o vstaji na Kamniškem

»Na Kamniškem vstaja ni potekala tako kot po vsej Gorenjski. Na začetek oborožene vstaje so v posameznih okrožjih odločilno vplivale različne okoliščine. Predvsem je bil to sestav vodilnega partijskega kadra v okrožju, realno in pravilno sestavljeni plan prvih vojnih akcij, njih izvedba, dalje stopnja oborožitve edinice, njihova borbenost itd. V kranjskem okrožju je hitrejši razvoj partizanskih akcij že v začetku zavrlo dvojje neugodnih dejstev: pri izbiri okrožnega vojaškega vodstva nismo imeli najbolj srečne roke, mimo tega pa se je sovražniku posrečilo, da je že prve dni vstaje iztrgal iz vrst vodilnega kadra take borbene tovariše, kot so bili Janežič v Trzinu, Stošič v Kranju itd. V jeseniškem okrožju je bilo sicer vojaško vod-

vojnih akcij na vsem področju. Okvirni načrt teh akcij smo po navodilih tovariša Žagarja izdelali na znanem posvetovanju 17. oziroma 20. julija 1941 na Jelovici. Tedaj smo tudi določili datum vstaje. Naloga vojnih komitejev po okrožjih je bila, da so ta načrt podrobno obravnavali in ga ustrezno prilagodili posameznim posebnostim okrožij. Vstaje na Gorenjskem niso sestavljale samo posamezne akcije proti okupatorjem, temveč jim vojaškim edinicam ali vojakom, marveč je bila to resnično organizirana vstaja, ki je potekala po vnaprej določenem načrtu.

Druga značilnost bi bila v tem, da smo s širšo organizacijo OF na Gorenjskem začeli šele v drugi polovici septembra 1941, ko smo mogli uporabiti že velike izkušnje OF v Ljubljani. Tretja značilnost: oborožena vstaja je odločilno vplivala na spremembo mišljenja ljudi in je izredno učvrstila vero v zmago osvobodilnega gibanja. Politično razpoloženje ljudi na Gorenjskem bi se dalo označiti nekako takole: takoj ob začetku okupacije so ljudje upali, da fašizem le ni tako krut, kot smo govorili mi. Tako razpoloženje nam je celo nekoliko oteževalo priprave za vstajo. Ko pa so Nemci začeli izseljevati, se je razpoloženje izredno naglo obrnilo v naš prid. Zaupanje v naš politični aktiv je začelo rasti neverjetno hitro, ker so ljudske množice začele spoznavati, da smo govorili resnico, ko smo opozarjali, da je fašizem obsodil naš narod na smrt. S samo vstajo, katere nemajhna zasluga je tudi v tem, da je skoraj docela zavrlo množično preseljevanje, pa so ljudje dobili vero v lastno moč, spoznali so, da okupator ni niti vsemogočen niti neranjiv in so začeli upati v rešitev, katere poročstvo so bile prav naše partizanske edinice.

Menim, da je vstaja v kamniškem okrožju tako lepo uspela predvsem tudi zato, ker je v okrožju obstajala dobra partijska organizacija, ki ni poznala oportunitizma, ki je bila borbeno in disciplinirana. Med ljudstvom je uživala zaupanje in ugled, čeprav so jo sestavljali večinoma mlajši ljudje in čeprav številčno ni bila močna. V političnem in vojaškem vodstvu je vladala popolna enotnost mišljenja in akcije. Vse to so bili pogoji za dober uspeh, ki smo

ga dosegli. Vstaja na Kamniškem pa je marsikaj prispevala tudi k NOB na Slovenskem.

Kamniški bataljon si je v bojih z Nemci pridobil velike vojaške izkušnje, ki so bile v marsičem zelo dragocene tudi za ostale partizanske edinice na Slovenskem. Zdi pa se mi, da je bilo še posebno važno spoznanje o usodni povezanosti partizanskih vojaških akcij s političnim delom na terenu. Zmaga Mengeško-moravške čete pri Mohorju nad Moravčami je tako navdušila prebivalce, da so sami začeli prinašati v gozd hrano in opremo, ne da bi sploh

natančno vedeli, kje so trenutno partizani. Nasprotno pa so nekateri neuspehi naših enot tudi politično slabo vplivali na terenu.

25. maja 1941 so v kamniškem partijskem okrožju ustanovili vojnorevolucionarni komite, ki so ga sestavljali dr. Marjan Dermata, Tone Sturm in Stane Zerovnik. Ta komite, ki je delal v največji tajnosti, je začel pripravljati upor v sodelovanju s posameznimi najzanesljivejšimi komunisti. Zbiral je orožje in municijo ter organiziral šest borbenih grup, in sicer v Črni, Domžalah, Duplici, Kamniku, Mengšu in Radomljah.

V kamniško okrožje je prišel Tomo Brejc-Pavle, ki je prinesel od CK KPS ukaz o začetku oboroženega upora v kamniškem

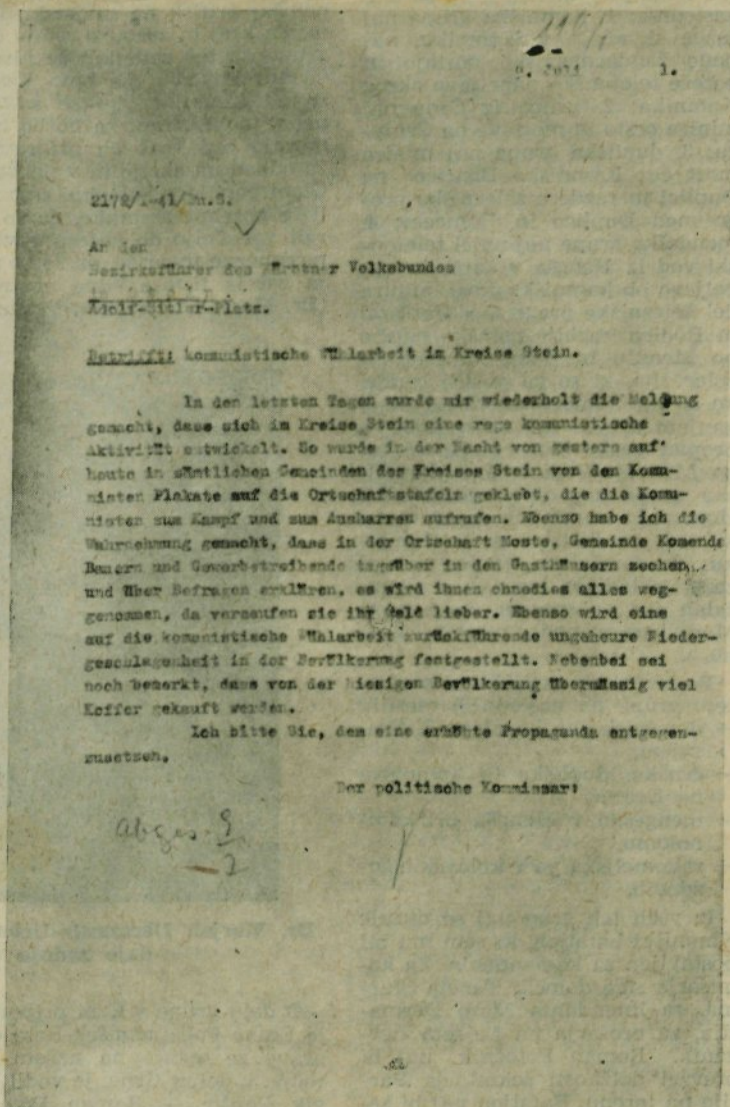
(Nadalj. na 2. strani)

TOMO BREJC-PAVLE, organizator vstaje na Kamniškem

stvo dobro, imeli pa smo dokajšnje težave z mobilizacijo v partizane. V kamniškem okrožju je majhna slabost v konspiraciji zakrivila, da nismo izvršili v noči od 27. na 28. julij ene izmed predvidenih akcij v Kamniku. Sin izdajavca Beča je sicer malo vedel o pripravah za vstajo, a je to povedal očetu, ta pa Nemcem.

Prva značilnost narodno osvobodilnega boja na Gorenjskem bi bila mo mojem mnenju, enotnost

Aktivnost KPS se je odražala v propagandi za vstajo na Kamniškem. O tem priča tudi gornji dokument

(Nadalj. s 1. strani)
okrožju. Začel naj bi se v nedeljo, 27. julija 1941, opolnoči. Na tem sestanku smo sklenili, da je treba izvršiti tele sabotažne akcije: 1. blokirati vse ceste, ki vodijo v

Domžalska, in vsaka naj bi štela okrog 20 borcev. Takoj po sestanku, torej od petka popoldne dalje pa vse do nedelje zvečer, smo se sestajali s posameznimi skupami. Tone Šturm je imel sestanek z

bil po našem domačinu Jožetu Vidru, ki je bil pomočnik v njegovi čevljarški delavnici v Radomljah. Pred začetkom vstaje smo imeli nekaj sestankov. Sestajali smo se na Jeranovem na prostem, največkrat v gozdu nad Mihovčevim mlinom. Tako smo delali zato, ker so Franca Poznika, Generosa Sitarja in Ivana Sušnika, ki so bili člani partije, hitlerjevski plačanci tedaj že zasledovali. Do dneva vstaje smo pripravili okrog 50 kg razstreliva in nekaj vžigalnikov, ki nam jih je prinesel Jakob Molek iz Kamnika. Za akcijo samo pa smo se razdelili v dve skupini in vsaka posebej je dobila določene naloge. Na predvečer vstaje je Franc Poznik pripeljal k meni Emila Grziniča, ki ga je poslal Tone Šturm. Po krajšem razgovoru sem ga odvedel v domačo hišo, po večerji pa sem povedal očetu

kaj zabojev streliva, vžigalno vrvice in vžigalnike in se vrnili po strmem klanecu proti cesti, ki smo jo na tem kraju imenovali Pirčeve vijuge. Na robu ceste smo zložili tovor k tistemu, ki smo ga prinesli s seboj, postavili straže in takoj začeli kopati dve jami. Na polnilj smo ju z razstrelivom in pripravili vžigalne vrvice. Po končanem delu smo pustili na mostu stražo in odšli po cesti do Vaniškovega in Potoškega mostu. Tam smo pod nosivce položili razstrelivo in čakali, da je ura kazala pet minut pred polnočjo, kajti ukazali so nam, da je treba akcije začeti natančno ob polnoči. Tedaj smo na obeh mostovih hkrati prižgali vrvice. Na enem sem jo prižgal sam, na drugem pa Karel Logar in moj brat Janez. Čez nekaj trenutkov se je oslepljujoče zabiskalo in močno zadonelo. Vse

Sestanek vojno-revolucionarnega komiteja za kamniško okrožje pri opekarni v Volčjem potoku (risba: Dore Klemenčič-Maj)

kamniško okrožje in to bodisi minirati cestišča ali soteske, preko katerih vodijo, če to ne bi bilo mogoče pa jih zatrpiti z drevjem, ki raste ob cestah; 2. pretrgati in porušiti vse telefonske zveze na področju okrožja; 3. porušiti železniško progo Ljubljana-Kamnik, in sicer na odseku med Duplico in Domžalami; 4. zažgati skladišče bencina na Zapricah pri Kamniku in skladišče bencina v Domžalah ter napasti žandarmerijsko postajo v Kamniku.

Naloge posameznih grup so bile naslednje: 1. kamniška grupa naj zažge skladišče v Kamniku, napade žandarmerijsko postajo in poreže telefonsko napeljavo okrog Kamnika; 2. grupa iz Črne naj minira cesto in mostove na Črnicu; 3. dupliška grupa naj minira most čez Kamniško Bistrico na Duplici in razdere železniško progo med Duplico in Homcem; 4. mengeška grupa naj uniči telefonski vod iz Mengša v Jarše in napeljavo ob kamniški progi, minira del železniške proge med Jaršami in Rodico, razbije nemške napise po Mengšu in zažge kakšen kozolec žita, ki so ga pustili ljudje, ko so jih Nemci preselili; s posekanjem dreves naj onesposobi za promet cesto Mengeš-Kranj ali pa Mengeš-Vodice; 5. radomeljska grupa naj uniči mostove od Homca do Domžal in zapre cesto, ki vodi od Bistrice proti Kamniku; 6. domžalska grupa pa naj zažge skladišče bencina v Domžalah ter onesposobi cesto proti Moravčam in podre most pri Ihanu.

Po izvršenih akcijah naj se zberejo grupe na naslednjih mestih: — domžalska na Lazah pri Krumperku, — črnska, dupliška in kamniška na Kratni, — mengeška v Mengšu pri kamnolomu, — radomeljska pa v kolovških gozdovih.

Iz vseh teh grup naj se osnuje Kamniški bataljon, ki sem mu bil postavljen za komandanta. Za komisarja smo določili Toneta Šturma, za intendanta Maro Dermastia, za orožarja pa Lojzeta Berganta. Roman Potočnik naj bi prevzel dolžnosti sekretarja Partije na terenu. Bataljon naj bi sestavljale štiri čete, in sicer Kamniška, Radomeljska, Mengeška in

dupliška, jaz pa s kamniško grupo. Na teh sestankih smo tovariše obvestili o akcijah in pripravah nanje. Ponovno smo jim obrazložili namen borbe in jim prikazali, da je največja dolžnost zavednega proletariata Slovenije in Jugoslavije ta, da žrtvuje vse sile za čim uspešnejšo in čim množičnejšo borbo proti okupatorju, kajti osvoboditev izpod okupatorjevega jarma je odvisna samo od naše lastne borbe in borbe Rdeče armade. Jugoslovanski proletariat mora takoj v boj, da razbremeni nemški pritisk na sovjetsko fronto. Za kraj in začetek vstaje člani grupe na teh sestankih še niso izvedeli. Povedali pa smo jim, da so od trenutka, ko se sestanek neha, mobilizirani za borbo in da morajo biti vsak ča pripravljeni za odhod na akcijo in v partizane. Člani partije, s katerimi smo imeli še posebne sestanke, pa so morali v nedeljo do večera obvestiti posamezne tovariše, da se bo vstaja začela tistega dne opolnoči « (Dr. Marjan Dermastia-Urban).

Križkarjeve smrekice, zborna mesto prvih partizanov iz Radomelj pri Kamniku

in bratu Janezu, da bomo nocojšnjo noč izvedli vrsto sovražnih akcij in ju povabil k sodelovanju. Grzinič jima je razložil, da se bodo to noč komunisti in zavedni državljani uprli okupatorju in da bo po vsem kamniškem okrožju precej grmelo. Oba sta bila pripravljena sodelovati in okrog osmih zvečer smo odšli z našega doma na zborna mesto, ki smo ga določili na desnem bregu reke Črne pod hišo Franca Romšaka. Tu

naokrog po dolini in visoko po strmih hribih je padalo kamenje in deli lesenih mostov. Takoj za tem smo se vrnili pod serpentine in z bratom Janezom sva tudi tam prižgala vrvice. Eksplozija je zadonela še huje kot pri mostovih. Na drugi breg reke Črne je padalo kamenje in na bližnjih kmetijah so popokale vse šipe. Po akciji smo se vrnili domov. Grzinič je noč prespal pri meni, zjutraj pa je odšel v Kamnik. Druga skupina se je zbrala v Zg. Črni pri kmetu Francu Smerešniku. Na kraju, za katerega smo se dogovorili, so posekali drevje ter navalili na cesto debela in velike skale. Tako so cesto popolnoma onesposobili za vsak promet.

Pri Kamniku so se zbraj člani kamniške grupe. Razdelili so se v manjše skupine, ki so zvečer odšle na akcijo. Svojo nalogo je dobro opravila le skupina, ki je pri Podgorju požgala telefonske drogeve in potrgala žice ter tako prekinila zvezo med Kamnikom in Kranjem. Druge akcije v Kamniku se niso posrečile, ker je izdajavec F. Beč obvestil gestapo o pripravah na vstajo. Zato je skupina, ki se je skrivoma približala skladišču bencina na Zapricah padla v zasedo, pri čemer so M. Kolariča ranili in ujeli. Skupini, ki sta bili določeni, da zažgeta bencinsko črpavko in gestapovske garaže, sta se nenadnega streljanja v Kamniku prestrašili in člani so, ne da bi izvršili nalogo, odšli domov. Drugega dne so Nemci večino teh ljudi aretirali. Postavili so tudi zasedo pri Perovem na brvi, ki vodi čez Bistrico na Kratno in preko katere bi morala kamniška grupa priti na zbi-

(Nadalj. na 3. strani)

Dr. Marjan Dermastia-Urban, komandant Kamniškega bataljona daje zadnja navodila pred napadom

O delu grupe v Črni pripoveduje Franc Podstudenšek-Rok: »Priprave za vstajo na našem področju, v dolini Črne, je vodil Ludvik Pezdir — Roman Potočnik. Zvezo z nami, bili smo večinoma rudarji v rudniku kaolina, je do-

so nas že čakali vsi drugi, ki smo jih obvestili o akciji. Razdelili smo si straže in določili tovariše, ki naj bi šli v rudnik po razstrelivo. Vratar pri rudniku nam je izročil ključke skladišča in karbidno luč. Previdno smo naložili ne-

(Nadaljevanje z 2. strani)
 rališče. Zaseda je ubila dva sko-
 jevca, Miklavčiča in Mlakarja, ki
 sta hotela po končani akciji na
 Kratno. Mladinca sta padla kot
 prvi žrtvi vstaje v kamniškem
 okrožju.

Perovska brv — mesto, kjer sta padli prvi žrtvi

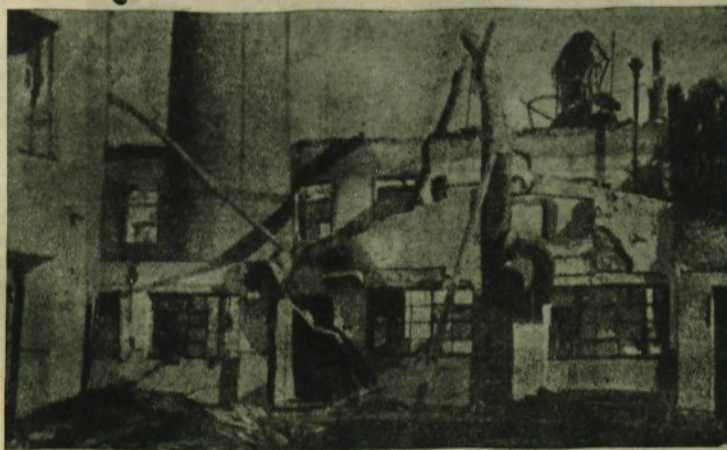
Tudi dupliška grupa se je za
 izvršitev nalog razdelila v več
 manjših skupin. Prva skupina je
 v tovarni Remec na Duplici one-
 sposobila nekaj strojev, druga je
 uničila telefonske zveze, tretja pa
 zažgala dupliški most čez Bistrico.

O akciji na Duplici pripovedu-
 jeta Mirko Jerman in Tone Sturm:
 »V Smarci in na Duplici so pote-
 kale prve priprave za vstajo po-
 dobno kot v drugih krajih: zbirali
 smo orožje in pripravljali bojno
 opremo, ugotavljali razporeditev
 posameznih tovarišev in jih sku-
 šali pridobiti za vstajo. Se pred
 začetkom vstaje smo napravili tri
 uspele napisne akcije po Smarci,
 Nočah in nekaterih homških hi-
 šah. Napisali smo: „Dol s fašiz-
 mom!“, „Živela svoboda!“, „Živela
 ZSSR!“. Datumov se ne spomi-
 njam več natančno, vendar mi-
 slim, da je bila prva akcija na
 dan, ko so Nemci napadli Sovjet-
 sko zvezo, to je 22. junija, druga
 čez teden dni, tretja pa približno
 tudi teden zatem, vsekakor pa po
 prvih selitvah in verjetno res 8.
 julija, kot je zapisano v nemških
 arhivih. Za akcije sem odgovarjal
 jaz, sodelovali pa so tudi Rudi
 Boljka, Anton Sešek, Albin Za-
 bavnik in moj brat Stanko. Barvo
 in čopiče smo dobili pri mojem
 bratu Etbinu, ki je imel trgovino
 v Smarci. Čudno, da Nemci po
 prvi akciji niso pokazali kakšnega
 posebnega vznemirjenja. Edino
 homški občinski komisar je po-
 klical na sestanek vse obrtnike in
 trgovce iz občine, vendar jim je
 zagotavljal, da so Nemci prepri-
 čani, da so prišli „banditi“, ki so
 popisali zidove s protinemškimi
 gesli, z avtom iz Ljubljane. Po
 drugi akciji je ponovno sklical
 iste ljudi; tedaj pa je že izjavil,
 da so bili verjetno na delu do-
 mačini. Razen tega so se takrat
 pripeljali v Smarco trije avtomo-
 bili Nemcev s policijskimi psi. Tu-
 di za tretjo akcijo, ki je bila men-
 da po kamniškem okrožju vse-
 splošna, se prav tako ne spomnim,
 da bi se Nemci kaj prav posebno
 razburjali. Tako so v pripravah
 za prvi oboroženi napad na Nemci
 tekli dnevi in približal se je 27.
 julij. Dopoldne so me obvestili,
 da je sestanek ob dveh popoldne
 v šmarnskem prostoru. Na ta sesta-
 nek smo prišli trije, razen mene
 še Anton Sešek in Pavle Ulčar,
 medtem ko je šel Rudi Boljka, ki
 bi se sestanka prav tako moral
 udeležiti, slučajno v planine. Na
 tem sestanku smo se dogovorili

da se bomo zbrali zvečer ob pol
 dvanajstih pri dupliškem jezu in,
 katere somišljenike bomo obve-
 stili o akciji. Ob določeni uri se
 nas je zbralo blizu 15, in sicer
 Tone Sturm, ki je akcijo vodil in
 bil že od 22. junija 1941 v ilegali,

Vinko Dobaj, Stanko Grilanc,
 Kočar, Berto Kodrič, Julij Oce-
 pek, Tone Sešek, Pavle Ulčar, Al-
 bin Vengust, Stane Žerovnik in
 Stanko Trebec z Duplice ter še
 dva ali trije, katerih imen pa se
 ne spominjam več. Tovariš Sturm
 nam je razložil, kakšne so naše
 naloge. Nekaterim so se zdele tež-
 ko izvedljive, ko pa smo zagledali
 velik ogenj nekje pod Šmarno go-
 ro, smo se odločno lotili postavl-
 ljene naloge. Po akciji smo vsi, ki
 sem jih naštel, odšli na zborna
 mesto na Kratno, drugi dan pa je
 prišel za nami še Vavpotičev po-
 močnik. V partizane je šel tudi
 Rudi Boljka, ki pa se je priključil
 Radomljanom. Za komandirja na-
 še čete, ki naj bi jo sestavili po
 odhodu v partizane, je bil prvotno
 določen Rafko Fornezzi, po na-
 rodnosti Čeh, za namestnika pa
 Julij Ocepek. Ker pa se je prvi
 skesal, drugi pa odšel že čez tri
 dni na teren, je nato komandant
 Urban postavil za komandirja
 mene.« (Mirko Jerman).

»Ob pol dvanajstih smo se zbra-

Požgana tovarna Remec na Duplici

li člani dupliške grupe. Naša na-
 loga je bila, uničiti most čez Bi-
 strico in razdreti železniško progo
 na Duplici. Nato smo se razdelili
 v dva dela. Da nas Nemci ne bi
 presenetili, saj smo bili komaj ne-
 kaj več kot dva kilometra odda-
 ljeni od Kamnika, smo na treh
 krajih ob cestah, ki vodijo k mo-
 stu, streljaj od njega postavili po
 enega tovariša s puško ali pištolo.
 Ker smo vedeli, da most ne bo
 gorel, če ga ne bomo polili s pe-

trolejem ali bencinom, smo odšli
 v tovarno stolov, kjer so vedno
 imeli večje količine bencina, ki so
 ga potrebovali za prevoze in men-
 da tudi v proizvodnji. Najprej smo
 poiskali nočnega čuvaja Franca
 Bernota. Povedali smo mu, da se
 je začel boj proti okupatorju in
 naj brž izroči ključke od skladišča
 bencina. Ko nas je videl oborože-
 ne, se je zelo prestrašil in izdaval,
 da bo naredil vse, kar hočemo. Na-
 to smo mu še zagrozili, da ga bo-
 mo ustrelili, če bo Nemcem izdal,
 kateri tovariši so se udeležili akci-
 je. Razen tega smo ga, da Nemci
 ne bi mislili, da je povezan z nami,
 zvezali in mu zamašili usta ter uka-
 zali, naj leži do prihoda Nemcev
 na mestu, kamor smo ga položili.
 V skladišču smo našli dva soda po
 200 litrov bencina. Pograbili smo
 prvega in ga zakotalili na most,
 kjer smo ga odprli in razlili vse-
 bino ter nato zažgali. Ker pa je
 bil most iz debelih brun in iz
 hrastovega lesa, se ni vžgal tako,
 kot bi mi radi. Ogenj je kmalu
 ugasnil. Zato smo se vrnili po dru-
 gi sod v tovarno, nekaj pa jih je
 šlo k sosedom po butare. Ko smo
 privalili še drugi sod in ga od-
 prli, smo presenečeni ugotovili, da
 v njem ni bencin, temveč telečja
 kri, ki so jo v tovarni uporabljali
 za barvanje stolov. Ker bencina v
 tovarni ni bilo več, je eden od
 nas odšel po ključke k poveljniku
 gasivcev na Duplici, da bi dobili
 bencin v gasivskem domu. Ko
 smo dobili ključke, je nekaj tovari-
 šev odšlo ponj. Izpraznili smo mo-
 torko in prinesli gorivo na most.
 Drugi pa smo medtem začeli s
 krampi in koli trgati mostnice in
 jih metati v vodo. Potem smo za-
 žgali pripravljene butare in se od-
 pravili na Kratno, nekaj tovarišev
 pa je odšlo domov. Druga skupi-
 na, ki je dobila nalogo, da raz-
 ruši progo, ni opravila svojega de-
 la, ker ni imela primernega orod-
 ja.« (Tone Sturm).

O pripravi vstaje v Radomljah
 pripoveduje Ivan Pirš-Rastko: »V
 Radomljah in njihovi bližnji oko-
 lici je vodil priprave za vstajo
 dr. Marjan Dermastja-Urban. Z
 dvema tovarišema, Francem Bu-
 kovcem in Jožetom Pernatom, so
 bili namreč že mesec dni pred
 vstajo v ilegali. Nemci so jih ho-

be in razstrelivo, ki ga bodo po-
 tem uporabljali vsi borci. 26. ju-
 lija 1941 je bil zadnji sestanek
 pred vstajo. Tedaj nam je Urban
 sporočil, naj bomo pripravljeni na
 oboroženo borbo, dan in čas za-
 četka pa bomo zvedeli kasneje.
 Drugi večer sta nas moj brat Lu-
 ka, ki je bil tedaj kandidat Par-
 tije v tovarni na Duplici in Jože
 Perne, obvestila, da se bomo zbra-
 li ob desetih zvečer v Križkarje-
 vih smrekicah. Ko smo ob določe-
 ni uri prišli na dogovorjeno me-
 sto, smo izvedeli, da bomo natan-
 ko ob polnoči podrli oba mostova
 preko Bistrice v Radomlje. Tova-
 riš Urban nas je razdelil v dve
 skupini in nekaj pred dvanajsto
 uro smo bili pripravljeni za akci-
 jo. Oba mostova smo onesposobili
 za promet tako, da smo potrgali
 mostnice in prežgali prečne in
 podolžne lege. Po opravljenem de-
 lu smo se zbrali pri glavnem mo-
 stu pred Radomljami. Tu smo do-
 ločili, kdo bo šel takoj v partizane
 in kdo bo ostal na terenu. Opazil
 sem, da so bili nekateri tovariši
 že v popolni bojni opremi. Pri ak-
 ciji nas ni nihče oviral. Ko pa
 smo razpravljali, kdo bo šel v
 partizane, je prišel mimo Franc
 Sinkovec iz Radomelj. Nekateri
 smo se mu zakrili, da nas ne bi
 spoznal, drugi pa so ga celo opo-
 zarjali, naj pazi, ker je most po-
 drt. Se isto noč je o vsem, kar je
 videl, obvestil Reparjevega Pep-
 četa, ki je kasneje postal znan
 raztrganec. Pepče je takoj ob treh
 zjutraj šel k nemškemu komisarju
 občine in prijavil vse, kar je videl
 Sinkovec. Povedal je tudi imena
 tistih, ki so bili tedaj pri mostu.
 Zaradi tega je že po našem odho-
 du prišla k mostu žandarjska pa-
 trulja, na katero so naleteli Meng-
 šani, ki so nas proti jutru iskali,
 in nato vse jutro patrolirali po
 Radomljah, pred našo hišo pa celo
 ustrelili v zrak. Po tem sestanku
 smo šli nekateri domov, drugi, ki
 so se odločili, da bodo šli v parti-
 zane, pa so se napotili v krom-
 perške gozdove nad Laze in tam
 postavili taborišče. Naslednje ju-
 tro so Nemci vse moške mobilizi-
 rali za popravilo mostov. Ob de-
 setih dopoldne je prišla v Radom-
 lje nova patrolja mengeških žan-
 darjev. Ves dan so ostali v vasi
 in iskali podatke. Pri tem so jim
 vneto pomagali Alojz Vizjak, zna-
 ni mešetar, ter Sinkovec in Re-
 parjev, ki smo ju že omenili.

Ob treh popoldne so Nemci pri-
 šli aretirat mehanika Slavka Pav-
 lija, ki ga je Vizjak osumil, da je
 komunist, in s katerim sta se že
 dopoldne sporekla v gostilni pri
 Modru. Ko so se žandarji pribli-
 žali njegovi hiši, je Slavko skušal
 pobegniti skozi okno. Žandarji pa
 so streljali za njim in ga ubili.
 Nekaj dni kasneje, 10. avgusta,
 smo hoteli maščevati Slavkovo
 smrt in kaznovati Vizjaka. V nje-
 govo stanovanje smo vrgli bombo,
 pa je odnesel zdravo kožo. Tudi
 drugič, 18. avgusta, nam je ušel.

Pozno popoldne, 28. julija, ura
 je bila okrog 6, so Nemci hoteli
 aretirati mojega brata Luko. Prav
 tedaj smo bili na našem dvorišču
 Luka, sedaj pok. brat Stanko, Ru-
 di Boljka in Ciril Ravnikar, ki
 sta tudi kasneje dala svoji življe-
 nji za svobodo. Pogovarjali smo se
 in ugibali, kaj bo. V tem so prišli
 žandarji v spremstvu namestnika
 komisarja nemške občine Ahlina
 in vprašali po bratu. Ko jih je
 Luka zagledal, je skočil v svinj-
 sko kuhinjo, ki ima prehod na
 vrt, in jim ušel. Videli so, da so
 ostali prazni rok, zato so nas
 pognali v hišo. Nama z bratom
 so ukazali, naj takoj poiščeva Lu-
 ko in grozili, da ga bodo drugo
 jutro ustrelili pred domačim pra-
 (Nadalj. na 4. strani)

gom. Če pa ga ne bodo dobili, bodo vso družino izselili.

Ko so odšli, sva vse povedala očetu, ki pa je odvrnil, da se raje da seliti. Pripomnil je tudi, da morava vedeti, kaj je najina dolžnost. Razumela sva, kaj misli, in odšla za drugimi v partizane.

Opremo sva naložila v pleve, ki jih je moja žena odpeljala na travnik, kjer sva odbrala svoje stvari in odšla na opekarno. Proti večeru sta prišla za nama še Rudi Boljka in Ciril Ravnikar. Drugo jutro se nam je pridružil tudi Luka in vsi štirje smo se napotili proti taborišču naše čete. Ko smo prečkali rovsko cesto, smo od daleč videli brata Toneta, ki se je peljal z vozom. Pomahali smo mu v pozdrav in slovo. V taborišču nad Lazami smo postavili šotore. V vsakem je spalo po pet mož. Sam sem prinesel s sabo 12 šotorskih kril, ki se mi jih je posrečilo dobiti ob prevratu. Dnevno in nočno taborišče je bilo skupno, v dolinici pod njim pa smo imeli kuhinjo. Z našega področja so šli tedaj v partizane: dr. Marjan Dermastia in njegova žena Mara, Franc Bukovec, Roman Potočnik, Ivan in Miha Jerman, Boris Lenček, Jože Perne in žena Angela, Jože in Stanko Pirš, Ciril Ravnikar ter Franc Novak-Raubšič Jager iz Radomelj. Iz Preserij so bili doma partizani: Ivan Golob, brata Janko in Edi Pelech, Ivan Semen in njegova žena Marija ter Stefan Stangel, medtem ko je bil Rudi Boljka s Homca. Nekaj dni kasneje so se nam pridružili še France Kobilica, Franc Kokalj in Vili Rožič iz Jarš ter Stane Dobovšek in Marjan Vajevec iz Zasavja. Od teh nas je dočakalo svobodo samo 13. Naš prvi komandir je bil Stefan Stangel, ko pa je bil ranjen, je njegove dolžnosti prevzel Tone Blejec. Mara Dermastia je bila sekretarka Partije, Miha Jerman pa sekretar SKOJ. Meni so poverili skrb za preskrbo in bil sem intendant čete.

premahnili v gozd nad vasjo Petrovo pri Kamniku. Ker borci niso dobili zveze s terenom in ker so v okolici Kamnika opazili večje premike Nemcev, so se umaknili v gozdove proti Kolovcu, nato pa v Tuhinjsko dolino.

Pri opekarni v Volčjem potoku so bili sestanki organizatorjev vstaje

Nemci so na akcije prvih partizanskih grup reagirali ostro in hitro, ker so hoteli uporniško gibanje v kali zatreti. Zandarji in gestapovci so že naslednje jutro aretirali mnogo ljudi, o katerih so menili, da so sodelovali v nočnih akcijah. Delno so tudi uspešni, ker se nekaj udeležencev ni umaknilo v gozdove.

Šef civilne uprave za zasedeno ozemlje Koroške in Kranjske F. Kutschera je takoj odredil policijsko uro od 10. zvečer do 4. zjutraj in izdal ukaz o ustanovitvi izrednega sodišča.

Že 2. avgusta 1941 so padli kot prvi taveci iz kamniškega okrožja: Ignac Hren, Leopold Dremelj, Mirko Exler iz Kamnika in Lojze Glavič iz Mengša. Od drugih aretirancev pa so sredi septembra 1941 večino odpeljali v taborišče Krieseldorf pri Spittalu ob Dravi.

Čeprav so prve akcije oborožene vstaje proti okupatorju v kamniškem okrožju lepo uspeli, je šlo v partizane vendarle manj borcev, kot je bilo predvideno. Prav tako

taljon, na drugi strani pa sorazmerno močna Rašiška četa. Glavno poveljstvo je zato odredilo, naj se navedeni enoti združita, da bi lažje vskladili akcije in povečali svojo aktivnost.

Spričo tega sta komandant kamniškega bataljona dr. Marjan Dermastia in komisar Tone Šturm takoj odšla v taborišče Rašiške čete. Medtem ko sta se tu sestala s tovarišem Lojzeto Kebetom in z njim razpravljala o novem razporedu čet, o njihovih operativnih področjih in nalogah, o novem komandantu ter o načinu bojevanja s sovražnikom, so prišli na Rašico najprej borci Radomeljsko-mengeške čete, z njimi pa še borci Kamniško-dupliške čete in trzinški prvoborci. Tako se je na Rašici zbralo preko 100 partizanov, ki so formirali 1. kamniški bataljon.

17. avgusta je novo formirani bataljon slovesno prisegel. Pred postrojenimi borci sta komandant

na, njegovo dotedanjo dolžnost sekretarja okrožja pa je prevzel tovariš Tone Šturm. Član štaba je postal tudi Tone Blejec.

V noči po prisegi so se nato čete premaknile na svoja območja.

Ena največjih bitk Mengeško-moravške čete z Nemci je bila 21. septembra 1941 na Mohorju pri Moravčah. Komaj 12 partizanov se je brez izgub borilo z mnogo močnejšimi nemškimi policijskimi enotami, o čemer pripoveduje udeleženec tega boja in najstarejši borec kamniškega bataljona v letu 1941 — Janez Bizjak — takole:

»Ob koncu avgusta 1941 sem se s hčerjo Marijo pridružil Mengeško-moravski četi, v kateri je bil tedaj že moj sin Janko, ki je bil komandir čete, in njegova žena Angelca. Z najinim prihodom se je število borcev povzpelo na 20 ali 21. Ne morem se spomniti

Mohor — prizorišče ene najuspešnejših bitk v letu 1941

in komisar najprej govorila o pomenu in namenih partizanske borbe, nato pa so borci pred zastavami prisegli zvestobo ljudstvu in Partiji. Po prisegi so prebrali

imen vseh borcev, saj je razumljivo, da jih v tedanjem času nisem mogel vedeti. Vseeno jih bom poskusil nekaj naštet. Iz Mengša so bili: Matija Blejec, po poklicu krojač in v četi namestnik komandirja, Janez Ogrin, Anton Tomelj brata Stanko in Maks Škofic in Tomaž Knavs, ki je bil doma z Dolenjskega in je živel v Mengšu. Bil je izredno drzen in hraber. Razvažal je opeko in pravil, da je odkar so se v Mengšu začeli prijavljati na upor, vedno vozil s sabo na vozu puško. Med borci iz Mengša je bil tudi ključavničar Jaka Jankovič, ki je bil zelo živčen. Iz Trzina so prišli v četo: Karel Mlakar, ki je bil komisar čete, Tine Kmetič in Stane Habat, iz Domžal pa Stane Čad in njegova sestra Ivanka ter zobotehnik Marjan Vajevec, ki je bil sicer doma iz Dolskega, a je imel službo v Domžalah. V četi je opravljal posle bolničarja. Črnučani smo bili mi štirje, včasih pa se je zadrževal pri nas tudi moj sin Dominik. Dva tovariša, Stanko Grilanc in Pavle Ulčar, sta prišla iz Kamniške čete. Nekaj časa je bil v četi ranjenec iz Radomeljske čete Stefan, eden s Prevoj ali Črnega grabna (Vencelj Novak) in še eden iz Zasavja (Martin Smerkolj). Člani čete smo bili razdeljeni na borce in neborce. Za slednje sem bil odgovoren jaz. Poleg mene, ki sem bil tedaj star že 55 let, so spadali v to skupino še tisti ključavničar iz Mengša in pa ženske. S ključavničarjem sva bila zadolžena za stražo, ki sva jo opravljala izmenoma. Kot zanimivost naj povem še to, da je komandir čete po vsakem premiku določil za neborce poseben

(Nadalj. na 5. strani)

Prvi talci, ustreljeni avgustu 1941 v Jaršah

Zborni mesto vseh grup je bilo na Kratni, kamor se je posrečilo priti samo kamniški in dupliški grupi, od koder se je slednja, ki je dan po vstaji štela 14 borcev,

tudi v medvoškem okolišju niso bile formirane enote, ki bi se morale združiti z Rašiško četo. Tako je nastal na eni strani številčno ne posebno močan Kamniški ba-

povelje komandanta, v katerem so bile odredene naloge posameznih čet, in objavili spremembo v štabu bataljona. Tovariš Roman Potočnik je postal komisar bataljo-

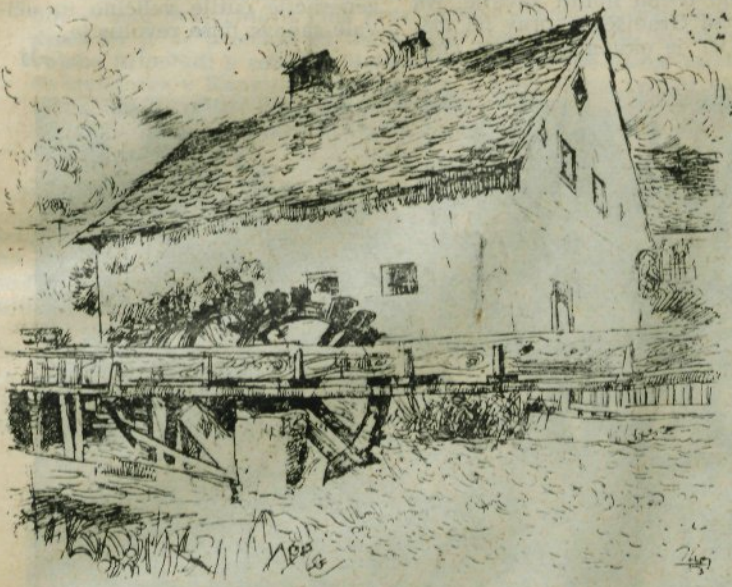
(Nadaljevanje s 4. strani)

kraj, kamor bi se morali umakniti ob morebitnem napadu. Četa je imela s terenom precej zvez. Najvažnejši sta bili pri Poldetu Mišu na Gorjuši pri Kromperku in pri Petričevih na Lazih. V Lukovici nas je povezoval pek Ivan Vovk. Zvezo smo imeli tudi z Zaslavjem, Crnučami, Trzinom in

be skrit opazoval ves njen potek. Če odštejemo patroljo, ki je odšla na Dolsko, in Čada, ki so ga ujeli, je bilo v taborišču 11 ali 12 borcev. Oboroženi so bili le s puškami in nekaj bombami. Borili so se neverjetno disciplinirano in brez vsakega znaka nemira. Ker so imeli malo municije, so posamezne Nemce puščali zelo blizu,

narju, ker smo slišali, da ima skrit mitraljez. Kljub dolgotrajnemu iskanju pa orožja nismo mogli najti. Ker meznarija in njena okolica nista bili prikladni za obrambo ob morebitnem napadu, smo se okrog poldne začeli pripravljati za odhod na kraj, kjer smo že prej čakali na zvezo s I. štajerskim bataljonom. Ne da bi mi količkaj slutili, je medtem mežnar Anton Prvinšek napisal listek za nemško žandarmerijo v Blagovici in ga vtaknil v čevelj sestrinemu sinu, da ga je nesel v šolo nemškemu učiteljem. Okrog pol ene popoldne pa je nenadoma povsod okrog nas zagrmelo. Nemci so na snapadli tako nepričakovano, da je bila vsaka organizirana obramba nemogoča, preboj pa skrajnje težaven, ker so sovražniki obvladali čistino. V trenutni zmedbi se je četa razdelila na dve skupini. V eni nas je bilo 14, v drugi pa štirje: komandant Urban, komisar Vajs, Janko Pe-

prejšnje položaje. Ponovno so navalili Nemci. Zopet smo odbili napad, čez nekaj trenutkov jurišali in se pomaknili skoro do rešilnega roba jase. Tedaj se je, smrtno zadet v prsi, zrušil Blejec in takoj ob njem je padel Vili Rožič. Spet smo se vrgli na tla, ko sem pod mrtvim stražarjem zagledal strojnico. Bliskovito sem se pogel na vogal meznarije, potegnil strojnico k sebi in začel tolči po napadajočih Nemcih. Ko je neki tovariš videl, da imam v rokah strojnico, je pograbil naboje in se pozikal s njimi v rokah dokopati do mene. Vendar je bila toča svinčenk preveč gosta, da bi zmožel nekaj skokov. Zato si je pomagal tako, da mi je izpred hlevskih vrat, kjer je našel skromen zaklon, metal spoti polnjene okvire. Medtem je na robu strmega pobočja prestregala snope svinčenk in odbijala napade sovražnikov druga skupina, ki nam je poskušala varovati hrbet. Počasi

V Poznjkovem mlinu na Jeranovem se je pred vstajo večkrat sestel okrožni partijski komite

Mengšem. Razen tega smo bili preko Alojza Zajca v stikih s poštnimi telefonisti iz Domžal, ki so se vozili na teren z avtomobilom. Ti so nam prinašali najrazličnejša poročila s terena in v glavnem vzdrževali zvezo z oddaljenimi kraji. Četa se je nastanila na Mohorju dan pred borbo. Prav tedaj je odšla njena patrolja po hrano na grad Brdo pri Lukovici. Graščinski oskrbnik je namreč redil prašiče, ki so jih Nemci pripeljali tja iz raznih krajev, od koder so prešellli naše ljudi. Mož pa je bil povezan z nami in nam je preko Lukovice poslal pošto, naj pride po dva prašiča. Spominjam se, da so borci pripovedovali, kako je tisti fant z Dolenjskega brez strahu stopil pred dva divja volčjaka in kako sta v hipu postala povsem krotka in mu je eden celo skočil v naročje. Oba prašiča je patrolja v hlevu zaklala, ju nataknila na kole in prinesla v taborišče. Enega, ki je visel na drevesu, so Nemci po boju še dobili v roke. Ta dan je gorela Rašica in spominjam se, da smo s hriba videli dim. Naslednji dan je patrolja odšla proti Dolskemu. Drugo patroljo, Staneta Čada in Staneta Habata, pa smo določili, da bosta pozno popoldne odšla na Prevoje po kruh in mleko. Trenutka, ko sta odhajala iz taborišča, se prav dobro spominjam, ker sem ravno tedaj zamenjal stražarja. Kmalu po njunem odhodu se je Stane Habat vrnil v taborišče, češ da je pozabil posodo za mleko. V tem pa so zaropotali prvi strelji. Čada ni bilo nazaj, ker so ga Nemci verjetno takoj ujeli. Četa je takoj zasedla položaje, jaz pa sem s svojo skupino odhitel na določeno mesto, ki je bilo v dolinici pod taboriščem. Ko smo bili sredi poti, se je Ivanke Čadove polastil nepopisen strah in začela je bežati v svojo smer. Kolikor so mi dopuščale moči, sem stekel za njo, vendar mi je ušla. Ko sem se vračal, pa sem opazil, da so mi Nemci medtem zaprili pot z obročem, ki so ga napravili pred četo. Tako sem bil odrezan od čete in od svoje skupine. Splazil sem se više v hrib in kakšnih 300 m oddaljen od prizorišča bor-

tudi na razdaljo 50 m. Nekateri pa so celo valili skale proti njim. Zal so se jim Nemci približevali korak za korakom in ko so prišli nekako 100 m pred naše, se je dvignil nemški komandant in dal povelje za juriš. V tem pa je eden naših ustrelil komandanta, ki se je zrušil. Naši so odvrgli nekaj bomb, policistov se je polastila panika in začeli so se umikati. Ko so borci zagledali, da se Nemci umikajo, se je dvignil Tinče Kmetič, ki se je hotel pognati za njimi. Nekajkrat je ustrelil stoje, a je skoraj v istem hipu padel, ker ga je zadel neki Nemec. Naši borci so izkoristili trenutno zmedo in se prebili. Bil pa je res še skrajni čas, ker jim je ostalo samo toliko nabojev, da so na vsakega prišli komaj štirje. Borba je trajala dobro uro in ko so padli zadnji strelji, se je že spuščal mrak.

K najhujšim izgubam, ki jih je partizansko gibanje na Kamniškem doživelo leta 1941, je šteti izdajo Radomeljske čete. 28. oktobra 1941 so jo iznenada napadli Nemci, ko je taborila na Golčaju. Padlo je 10 partizanov, med štirimi, ki so ostali živi, sta bila tudi komandant Kamniškega bataljona dr. Marjan Dermastia in Ivan Semen, ki o bitki pripoveduje:

»Na Golčaju smo zavili k mež-

Decembra 1940 je bila v Bergantovi hiši v Podgorju okrožna partijska konferenca, ki jo je vodil Miha Marinko

lech in Luka. Del naše skupine se je po prvih streljih pognal na čistino med cerkvijo in meznarijo, vendar nas je toča svinčenk takoj zaustavila. Drugi del pa je zavzel položaje ob gospodarskem poslopju. Že po prvih streljih nam je bilo jasno, da smo obkoljeni od vseh strani, in da nas lahko reši edino odločen odpor in drzen preboj, posebno še, ker so v začetku borbe padli trije tovariši: stražar Jože Perne, Edi Pelech in Stanko Pirš. Zašli smo v pravi pekel. Od vsepovsod so se vsipali na nas rafali in bombe. Ko smo zavrtili nekaj silovitih sovražnikovih naskokov, je Tone Blejec zapovedal juriš in se prvi pognal čez jaso proti njenemu robu. Sovražni ogenj pa je bil prehud in po nekaj skokih smo spet zavzeli

se je pomikala proti zvoniku. Tedaj pa se je Luka nenadoma prebil do vogala gospodarskega poslopja. Ugledal je namreč nemškega poveljnika in ga podrl s prvim strelom. Ko so to videli Nemci, so znova silovito napadli in Urban, Janez, Luka in Pelech so se morali spet umakniti k robu strmine, kjer so bili prej. Od tam pa so se začeli tik pod glavnim strojničnim gnezdnom počasi pomikati proti nemškemu obroču. Medtem sem tolkel po Nemcih, kolikor sem mogel. Na moji levici se je boril Miha Jerman, na desni strani pa je bil Rudi Boljka. Pomočnik mi je pravkar pokazal z rokami, da je začelo primanjkovati municije, ko sem začutil rezko bolečino na dveh krajih telesa. Bil sem ranjen. Nisem še dobro vedel, kaj je z mano, že me je zadelo tretjič. A kaj vse to! Da bi le imeli dovolj municije! Začeli smo paziti na vsak naboj. Nenadoma smo zagledali pod sabo Nemce, ki so se že prebili do cerkve in se plazili vedno bliže, bliže... Ko bi imeli vsaj nekaj bomb, morda bi se nam le posrečilo prebiti iz obroča! Brž sem pregledal municijo. Imel sem 7 nabojev, tovariš ob meni menda 13, ostala dva skupaj pa niti 10. V tem trenutku so Nemci znova strahotno udarili in se pognali na juriš. Ugledali so namreč druge štiri tovariše, ki so se naglo prebijali. Bili pa so za hip prepozni, še nekaj skokov in že so jim tovariši izgine izpred oči. Mi pa smo bili sedaj čisto stisnjeni. Še

Požgani Golčaj

(Nadalj. na 6. strani)

Spomin na 8. julij 1942

Gradišče v Tuhinjski dolini je bilo tistega julijskega jutra 1942 prizorišče krvoločnega divjanja okupatorja nad prebivavstvom. Ni še vzšlo sonce izza Kostanjske planine, ko je bila vas v plamenih, ko se je mimo gorečih domov in zastraženih očetov in mož pomikala v dolino žalostna kolona otrok in žena. Dvanajst mož pa

je morala svojo ljubezen do domače zemlje plačati s smrtjo v plamenih... Njihove družine pa so romale v internacijo, v zloglasna taborišča Auewitz, Mathausen, Rab...

To nedeljo je julijsko sonce znova toplo in božajoče objelo bregove pod Kostanjsko planino, objelo je obnovljeno Gradišče,

kjer so se po 20 letih spet zbrali nekdanji interniranci in borci, ki so jim ti kraji med narodnosvobodilno borbo nudili zavetje. Na jasi nad Gradiščem, prav na mestu, kjer je okupator takrat izre-

kel strašno obsodbo, se je zbralo okrog 2000 ljudi, ki so od blizu in daleč prišli obujat spomine na tiste težke, a slavne dni.

Prvi organizator vstaje na Kamniškem, Tomo Brejc, je ob odkritju spomenika žrtvam dejal, da tistih dni ne moremo in ne smemo nikoli pozabiti, zato je treba storiti vse, da bodo tudi bodoče generacije čutile veličino in uživale sadove naše revolucije.

-lj

(Nadalj. s 5. strani)

nekač dobro pomejenih strelav in moji tovariši so se pomaknili v hlev. Tudi sam, čeprav ves v krvi, sem zbral še poslednje moči in skočil vanj skozi okno. Medtem pa so za mojim hrbtom vdrli v hlev že tudi Nemci, naskočili tovariše z golimi rokami in jih zajeli. Sam sem jim skozi okno priletel naravnost v roke. Vsi divji so nas nato zvezali z navadnimi

mion in odpeljali naprej proti Domžalam in nato v Kamnik.

Vsi štirje smo dobro vedeli, kaj bo z nami. Zavedali smo se, da nas najprej čaka strahotno zasliševanje, nato pa smrt. Zato je v meni hitro dozorela misel: uiti, uiti za vsako ceno. Vso pot do Kamnika sem čakal na primeren trenutek, da bi skočil z avta, pa žal ni bilo mogoče. Ko pa smo prišli v Kamnik, sem spoznal, da

Zlato polje je bilo med prvimi požganimi vasi

verigami in zapovedali blagovškemu trafikantu Janezu, ki so ga privedli s seboj, naj išče vse mrtve in jih znoši na jaso. Kot zagrižen sodelavec Nemcev je trafikant vlačil mrtve tovariše s krampom po travi. Zatem je zavladovala mučna tišina. Streljanje je ponehalo. Nemci so se zbrali okrog mrtvih in nas zasliševali.

je to zares zadnja priložnost, pa naj se potem beg konča tako ali drugače. Ko smo se ustavili in stopali s kamiona, sem z vso silo udaril v obraz gestapovca, ki nas je spremljal, nato sem skočil nekam med hiše, in sam ne vem več, kod vse sem tekkel po kamniških ulicah. Čez nekaj trenutkov sem bil že čez Bistrico. S

V tej hiši je po vrnitvi iz Francije živel in delal Tomo Brejc-Pavle

Mi pa nismo dali od sebe nobenega glasu. Čez kake pol ure so nas odvedli v dolino. Na žandarmerijski postaji v Blagovici so nas znova zasliševali, topli in suvali, naposled pa so nas zvezali po dva in dva, nas vrgli na ka-

strahom sem mislil na druge tovariše, ki so tudi skočili za mano, a me niso dohiteli. Nemci so jih namreč ujeli. z zadnjimi močmi sem bežal proti Palovičam, kjer sem nato čez tri dni našel še preživele borce z Golčaja.

Pogled na obnovljeno Gradišče z mesta, kjer je okupator izrekel obsodbo: smrt v plamenih

Le kmet sem bil...

Le kmet sem bil. Oral sem in sejal.
Pred svitom klicalo iz sna je delo.
Potlej je ljubo sonce toplo gredo
in nam zorilo žita naših njiv.

A tisto jutro nismo h košnji vstali.
S kopiti so nas dvignili iz sna.
In ko je prvo sonce posijalo,
so nas v skledenj vodili dva in dva.

In ko je svojo moč najbolj uprlo,
da bi zorilo žita naših njiv,
v skledenju nas trinajst je umrlo
in dim se dvigal pod nebo je siv...

Po kolovozu pod vasjo pa žene,
otroci so med glasnim jokom šli,
šli med redmi so trave pokošene,
na tuje šli med črnimi zvermi.

Le kmetje smo bili, zemljo ljubili
in znali smo orat, sejati, kositi.
V to rjavo prst smo grenki znoj znojili
vsak dan, odkar je prvi sinil svit.

Potlej je veter naš pepel raztrosil
in z njim je naše njive pognojil.
Zdaj ziblje žito se na njivah zlato;
zdaj je pepel naš — zlat, vam sad rožil.

VIDA BRESTOVA

Razstava »Prvo obdobje NOB na Kamniškem«

V okviru prireditve ob Dnevu vstaje in občinskem prazniku — 27. juliju, je bila preteklo soboto v dvorani nad kavarno odprta razstava dokumentarnega gradiva iz prvega obdobja NOB na Kamniškem.

Celotno gradivo razstave je razdeljeno na več ciklov, ki prikazujejo dejavnost KPS na Kamniškem, delavsko gibanje v kamniških podjetjih neposredno pred začetkom druge svetovne vojne, začetek vstaje na Kamniškem in dejavnost prvih partizanskih enot.

Zlasti podrobno je na razstavi prikazano obdobje formiranja Kamniškega bataljona in akcije njegovih enot na kamniškem pod-

ročju. Razstavo je pripravil Kamniški muzej, ki namerava nadaljevati z zbiranjem gradiva tudi iz kasnejših obdobij NOB na Kamniškem. Tako zbrano gradivo bo predstavljalo stalno razstavo iz obdobja revolucije.

Pri zbiranju gradiva so zelo aktivno sodelovali zlasti nekateri bivši borci in organizatorji vstaje na Kamniškem. Nekaj gradiva pa je za razstavo odstopil tudi ljubljanski Muzej NOB. Veliko število obiskovalcev, zlasti mladine, kaže na potrebo po ustanovitvi stalne razstave v okviru muzeja NOB, ki bo predstavljala lep spomin na revolucionarno obdobje na Kamniškem.

»Črni mlinarji« slavijo svoj jubilej

Ustanovitev kamniške smodnišnice — sedanjega podjetja Kamnik — sodi prav gotovo med prve začetke slovenske industrije. Stodet let je že preteklo od tistih časov, ko so oddelki avstroogrske vojske pripeljali s seboj iz italijanske Lombardije stroje za izdelavo smodnika v Kamniku. Stodet let je dolga doba, vendar ne tako dolga, da bi prešli v pozabo dogodki, pomembni za razvoj tega podjetja, da bi se pozabili veselili, pa tudi žalostni dnevi v življenju in delu kolektiva.

Ko danes stoji kolektiv podjetja »Kamnik« na pragu dvanajstega desetletja, je lahko ponosen na prehojeno pot. Še posebej pa je lahko ponosen na razvoj v zadnjih desetih letih.

Delavsko samoupravljanje v podjetju Kamnik je v tem obdobju napravilo pomemben korak. Odločanje neposrednega proizvajalca prihaja vsak dan bolj do

Močno bo vplival na povečanje produktivnosti tudi avtomatski patronirni stroj, ki ga ravno te dni montirajo, in bo po vsej verjetnosti že stekel do občinskega praznika — 27. julija.

Poleg skrbi za uspešno gospodarjenje pa delovni kolektiv podjetja »Kamnik« ni pozabil na človeka — proizvajalca. Sindikati v podjetju posvečajo vso skrb re-

kreaciji članov kolektiva. Temu je dokaz tudi dejstvo, da v počitniškem domu v Portorožu in drugod preživi svoj oddih vsako leto večje število članov kolektiva.

Pred nedavnim so v kolektivu razdelili stanovanja v novi 20-stanovanjski stolpnici, poleg nje pa je v gradnji še ena podobna stolpnica. Računajo, da bo letos že vsak tretji član kolektiva stanoval v stanovanju, ki je last kolektiva.

Sindikat je dal tudi pobudo za ustanovitev stanovanjske zadrage za gradnjo individualnih hiš, kamor se je takoj prijavilo 34 članov kolektiva. S sodelovanjem kolektiva bodo posamezniki preko stanovanjske zadrage najeli posojilo pri občinskem skladu za gradnjo stanovanj. Kot kaže, bo pereče vprašanje stanovanj v tem prizadevnem kolektivu na ta način kaj kmalu rešeno.

Se bi lahko pisali o obveščanju članov kolektiva, o tovarniškem glasilu in drugih področjih dela. Naj na koncu zapišemo še tole: številnim čestitkam, ki jih delovni kolektiv podjetja Kamnik prejema te dni, naj se pridruži tudi naša: Srečno, črni mlinarji!

F. S.

V bodoče socialno zavarovanje ne bo smelo biti »vreča brez dna«

V izgradnji novega sistema socialnega zavarovanja, ki se je pričel leta 1958 z uveljavitvijo zakona o pokojninskem zavarovanju in nadaljeval leta 1959 z uveljavitvijo zakona o invalidskem zavarovanju, je Zvezna ljudska skupščina pred kratkim sprejela še nov zakon o zdravstvenem zavarovanju in zakon o organizaciji in finansiranju socialnega zavarovanja.

Omenjena zakona prinašata vrsto sprememb in novosti, smatramo pa, da je poglobljena sprememba v tem, da se zdravstveno zavarovanje vključuje v komuno kot osnovno celico našega gospodarskega in družbenega dogajanja. Z drugimi besedami povedano: zavarovanci, zaposleni na območju občine bodo tvorili samostojno fizično skupnost v zdravstvenem zavarovanju. Skupnosti zavarovancev bodo torej samostojni nosilci politike zagotavljanja in izrabljanja sredstev za zdravstveno zavarovanje ter organizatorji izvajanja socialnega zavarovanja na območju ene ali več občin. S tako organizirano službo socialnega zavarovanja se ustvarijo vsi pogoji za vse večjo zainteresiranost zavarovancev, gospodarskih in drugih organizacij ka-

kor tudi komune nad trošenjem sredstev, namenjenih zdravstvenemu zavarovanju. Kajti negospodarno trošenje se bo neposredno odrazilo na osebnih dohodkih delavcev, na skladih gospodarskih organizacij, s tem pa posredno tudi na standardu vseh občanov v občini.

Spričo marsikaterih slabosti dosedanjega sistema socialnega zavarovanja je bila uporaba sredstev na posameznih področjih kar različna. Različno višino izdatkov pa so povzročali čestokrat subjektivni faktorji in končna posledica takega stanja je, da stroški za socialno zavarovanje stalno in zelo pomembno naraščajo. To naraščanje pa nikakor ni posledica objektivnih okolištin, niti ni v nobeni zvezi s kakršnim koli izboljšanjem zavarovanja ali povečanja pravic, ampak je le subjektivni vpliv enih ali drugih faktorjev.

Kako naraščajo izdatki za socialno zavarovanje, je razvidno iz naslednjih podatkov.

V zveznem merilu so skupni izdatki brez otroškega dodatka znašali leta 1956 okroglo 8 milijard dinarjev ali 6,1 % narodnega do-

(Nadalj. na 8. strani)

Stari patronirni stroji bodo šli kmalu v pokoj. Zamenjala jih bo nova avtomatska patronirka

izraza. To pa ima velik vpliv na gospodarske uspehe, zlasti na povečanje produktivnosti, ki se je v zadnjih letih povzpela izredno visoko.

V zadnjem obdobju je prizadevanje celotnega kolektiva usmerjeno na krepitev samoupravljanja v ekonomskih enotah. Vrsto pristojnosti, ki jih sveti oziroma kolektivi 10 ekonomskih enot že imajo glede določanja o problemih gospodarjenja, bodo v kratkem še pomnožili s sprejetjem pravilnikom o delitvi dohodka po ekonomskih enotah. To bo dalo proizvajalcem še večjo spodbudo za gospodarnjšo proizvodnjo.

Med poglobitve naloge, pred katerimi stoji kolektiv podjetja Kamnik ob svojem jubileju, sodi vsekakor skrb za modernizacijo proizvodnje in za njeno prilagajanje zahtevam tržišča. V ta namen so v kolektivu že postavili posebno razvojno študijsko skupino, ki proučuje perspektive razvoja podjetja. Kolektiv je priporočil pospešeno delo pri izdelavi investicijskih programov, ki bodo omogočili uvedbo novih izdelkov.

Prizadevanje za modernizacijo proizvodnje je že doslej pokazalo svoje sadove. Letos so uvedli vrsto novih izdelkov, kot so perforatorji za prebijanje naftnih polj, lovski naboji itd. Nabavili so tudi nov ekstrudor, ki bo izboljšal kvaliteto embalaže.

KAMNIŠKA KRONIKA

● ROJENI:

Barle Ana, Nasovče 14; Homar Nežka, Markovo 7, Spruk Majda, Gozd 40; Suštar Olga, Pirševo 4.

● POROČENI:

Breznik Franc, delavec, Zg. Tuhinj 40 in Petek Katarina, kmečka delavka iz Gradišča 6; Burja Metod, šofer, star 26 let iz Rudnika in Jeretina Jožefa, uslužbenka, stara 29 let iz Domžal; Dacar Filip, delavec, star 27 let iz Lasena in Kostrevec Julijana, delavka, stara 29 let iz Nožic; Hočevnar Jožef, kmet, Gradišče 5 in Sveti Cecilija, kmečka delavka, Pirševo 4; Hribar Janez, mizar, star 24 let iz Pirševga in Frontini Ivana, delavka, stara 27 let iz Volčjega potoka; Hočevnar Janez, delavec, star 29 let iz Hruševke, sedaj v Kanadi in Urankar Ivana, kmečka delavka, stara 25 let iz Hriba; Hrovat Alojzij, šofer, star 27 let iz Kamnika in Brojan Olga, delavka, stara 23 let iz Duplice; Kladnik Miroslav, rudar, star 31 let iz Žage in Sušnik Marija, delavka, stara 26 let iz Žage, Lap Rok, tehnik, star 26 let iz Lahovč in Na-

robe Majda, uslužbenka, stara 21 let iz Sr. Jarš; Lužar Janez, pečarski pomočnik, star 25 let iz Topol št. 12 in Novak Marinka, delavka, stara 20 let iz Most št. 15; Mali Janez, uslužbenec, star 31 let iz Znojil in Senožetnik Ana, kmečka delavka, stara 23 let iz Podloma; Močnik Janez, kmečki delavec, star 27 let iz Sel pri Kamniku in Trebušak Stefanija, kmečka delavka, stara 22 let iz Zobejevega; Očepek Vincencij, ključavničarski pomočnik, star 32 let iz Suhadol št. 16 in Koželj Ljudmila, delavka, stara 34 let iz Podboršta št. 25; Očepek Janez, monter, star 23 let iz Volčjega potoka in Balantič Rozalija, delavka, stara 23 let iz Mekinj; Ogrinec Janez, mizar, star 22 let iz Smarce in Horvat Angela, delavka, stara 23 let iz Cvetkovcev; Pestotnik Franc, strojni ključavničar, star 22 let iz Čepelj in Čepelj Marija, delavka, stara 24 let iz Žej pri Komendi; Pestotnik Vincenc, kmečki delavec, Stara Sela 10 in Pestotnik Franciška, Kostonj 7, kmečka delavka; Petek Alojzij, delavec, star 25 let iz Mekinj in Vrhovnik Angela, gospo-

dinjska pomočnica, stara 29 let iz Laniš; Trobevšek Valentin, delavec, star 18 let iz Sidraža in Sinkovec Ana, delavka, stara 19 let iz Dola — Gornji grad; Uršič Jože, apnar, star 26 let iz Zg. Stranj in Rode Justina, kuhinjska pomočnica, stara 17 let iz Kamnika; Zore Jožef, delavec iz Laz št. 15 in Hribar Franca, delavka iz Studenca 2.

● UMRLI:

Bernik Marija, os. upokojenka, stara 56 let iz Smarce; Kemperl Janez, kmet, star 54 let iz Krivčevega; Podjed Marija, kmečka delavka, stara 41 let iz Laniš in Tvrda Ana, druž. upokojenka, stara 69 let iz Kamnika.

Glasilo »KAMNIŠKI OBČAN« — Izdaja občinski odbor SZDL Kamnik. — Urejuje uredniški odbor Kamnik, Titov trg št. 1. — Odgovorni urednik Vinko Gobec, glavni urednik Škerjanc Tina. — Tehnični urednik Avgust Novak. — Izhaja enkrat mesečno. — Tiska CZP »Kočevski tisk« Kočevje

NK KAMNIK poročča

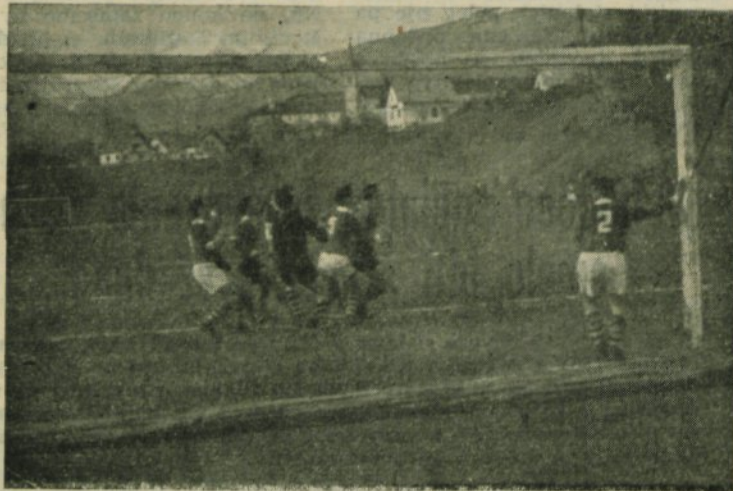
Sedaj, ko so nogometna prvenstva v vseh ligah za nami in ko se je zavesa spustila tudi na svetovnem nogometnem prvenstvu, si oglejmo, kako je tekmoval in živel naš nogometni klub, ki tekmuje v ljubljanski nogometni podzvezi.

Začel bom od samega začetka, to je, od občnega zbora. Občni zbor kluba je bil slabo organiziran in tudi udeležba je bila slaba. Odbor, ki so ga izvozili na čisto preprost način, je bil precej šte-

vilen. Polovico odbora so sestavljali sami nogometaši. Nekaj članov je bilo samo na občnem zboru, s tem pa je bilo tudi končano njihovo delo. Na občnem zboru pa so največ razpravljali o disciplini igralcev, o neuspehu kluba v jesenskem delu prvenstva in o pogojih, v katerih je klub delal. Kakor na vseh preteklih občnih zborih, se je tudi na tem posebno veliko govorilo o gradnji garderob in kopalnic. Imenovali so komisijo, ki naj bi skrbela za to gradnjo.

Pred novoizvoljenim odborom kluba je bila težka naloga. V vsem jesenskem delu tekmovalja je klub nabral samo 6 točk. Preti-tila nam je nevarnost, da izpademo iz lige. Obenem pa se je začelo govoriti, da bo ustanovljena podconska liga, v katero naj bi se uvrstilo sedem prvoplasiranih iz naše lige, poleg klubov iz drugih podzveznih lig. Čeprav smo se zavedali, da je za nas, ki smo imeli samo 6 točk, ta liga skoraj nedosegljiva, smo se lotili dela z vso vnemo. Dobili smo trenerja in začeli kmalu, čeprav v zelo slabem vremenu, trenirati. Veliko težav smo imeli zaradi tega, ker je bilo nekaj dobrih nogometašev kaznovanih. Resno delo je rodilo prve sadove. Zmaga 1:0 nad našim večnim rivalom Duplico,

nam je dala novih spodbud. Ostali rezultati v spomladanskem delu prvenstva pa so: Bratstvo : Kamnik 2:1, Kamnik : Mengeš 1:2, Prigletarec : Kamnik 0:0, Kamnik : Rudar 5:1, Kamnik : Kočevje 3:0, Grafičar : Kamnik 0:0, Kamnik : Papirničar 2:2, Sava : Kamnik 4:0, Kamnik : Kisovec 4:1 in Litija : Kamnik 10:2. Omeniti moram, da smo imeli tudi precej smole in da smo bili oškodovani na račun slabega sojenja. Zmagoviti gol je Bratstvo doseglo z roko v zadnjih sekundah tekme, pa ga je sodnik prisodil kljub temu. Na tekmi z Mengšem smo imeli bolna dva najboljša napadavca. Na tekmi z Litijo je bil sodnik, lahko rečem, 12. igravec Litije in smo po njegovi zasluzi izgubili s tako veliko razliko. Priznati pa moram, da je proti koncu prvenstva tudi resnost pri nekaterih, v začetku dobrih, nogometaših popustila. Zato so tudi z rezultati proti koncu ne moremo pohvaliti. Tolažimo se edino še s tem, da smo se, danes, ko vemo, da s podconskima ligama ne bo nič, rešili izpada iz lige in da so bili naši fantje v času prvenstva eno najbolj discipliniranih moštev na igriščih.

Na kamniškem igrišču je vedno živahno

V bodoče socialno zavarovanje ne bo smelo biti »vreča brez dna«

(Nadalj. s 7. strani)

hodka, v lanskem letu pa skoraj 288 milijard ali 9,3 % narodnega dohodka. V Sloveniji so bili skupni izdatki z otroškim dodatkom v letu 1956 22 milijard 878 milijonov dinarjev ali 9,6 % narodnega dohodka. V lanskem letu pa že 58 milijard 92 milijonov dinarjev ali 11,56 % narodnega dohodka.

V občini Kamnik so bili izdatki v letu 1956 306 milijonov dinarjev, leta 1961 pa skupno z izdatki zdravstvenega zavarovanja kmetijskih proizvajalcev 829 milijonov dinarjev ali 10,2 % narodnega dohodka.

Dinamika zviševanja izdatkov za zdravstveno zavarovanje pa je še znatno močnejša. Stroški tega zavarovanja so v Sloveniji znašali leta 1956 7 milijard 516 milijonov dinarjev, v letu 1961 pa 9 milijard 288 milijonov dinarjev. V občini Kamnik pa leta 1956 78 milijonov, lansko leto pa kar 341 milijonov dinarjev.

Povsem razumljivo je, da tak naglega naraščanja izdatkov v socialnem zavarovanju v našem gospodarstvu še ne moremo dovoliti. Zato je bilo treba razvoj socialnega zavarovanja vskladiti z našim splošnim družbenim in gospodarskim razvojem, s potrebami in možnostmi našega gospodarstva.

Da bi se izognili nadaljnjemu naraščanju izdatkov socialnega zavarovanja, niso zadostni samo ukrepi, določeni v novih zakonih, kakor:

— zavarovane osebe nosijo del stroškov za zdravila in neobvezna cepljenja,

— uveljavljajo nadomestilo os. dohodka za prvih 30 dni nezmožnosti za delo pri gospodarskih organizacijah ter ustanovah, kjer so zaposleni, v breme le-teh.

— zavarovanci sami iz osebne- ga dohodka ali gospodarske organizacije iz skladov krijejo primanjkljaje zdravstvenega zavarovanja.

Nujno bo torej, da delovni kolektivi resneje rešujejo in obravnavajo vzroke nenormalnega naraščanja nezmožnosti za delo za-

radi boleznj in poškodb, kar povzroča večje in večje število izgubljenih delovnih dni v proizvodnji. Ker ni nobena skrivnost, da mnogi zavarovanci skušajo čestokrat izsiljevati bolezenske dopuste, da bi v tem času opravili določena kmetijska ali ostala gospodarska dela, je tudi tu posvetiti potrebno pozornost. Zato pa v interesu kolektiva in družbe obračunati z vsemi, tako imenovanimi — namišljenimi bolniki.

Da bi res gospodarno trošili sredstva socialnega zavarovanja, bomo morali računati, ali so cene zdravstvenih storitev v skladu z zmogljivostmi komunalnega sklada za zdravstveno zavarovanje.

Torej moramo v bodoče vedeti, da pomenijo izdatki za socialno zavarovanje v bistvu del osebnih dohodkov in da pomeni vsaka neracionalna poraba teh sredstev znižanje realne življenjske ravni proizvajalcev.

Glavni cilj zakonov, ki zadevajo socialno zavarovanje, je v tem, da služba socialnega zavarovanja in zdravstvenega zavarovanja približamo zavarovancem. Nekatere nepravilnosti bi bilo moč odpraviti takoj, če bi se proizvajalci zavedali, da sami z ustvarjenimi sredstvi krijejo tudi socialno zavarovanje in zdravstveno zavarovanje.

Čudno, da proizvajalci v ekonomskih enotah ne ukrepajo proti tistim, ki socialno zavarovanje izkoriščajo, čeprav to vedo. Zavedati se morajo, da ne izkoriščajo socialnega zavarovanja, ampak sebe, svoje tovariše in kolektiv, ker socialno zavarovanje ni »vreča brez dna«.

Za pravilno in racionalno izrabljanje sredstev negospodarskih dejavnosti bi se morali proizvajalci bolj zanimati, še posebno sedaj, ko bodo primanjkljaje krili sami iz skladov in svojih osebnih dohodkov.

Člani skupščine zavarovancev komunalne skupnosti, ki bodo izvoljeni, bodo morali biti v tesni povezavi s proizvajalci — zavarovanci.

PO KONČANEM PRVENSTVU JE LESTVICA NASLEDNJA:

1. Grafičar	22	16	3	3	56:18	35
2. Bratstvo	22	13	2	7	71:42	28
3. Proletarec	22	13	2	7	46:29	28
4. Mengeš	22	13	0	9	57:53	26
5. Papirničar	22	10	5	7	49:33	25
6. Duplica	22	10	3	9	33:32	32
7. Litija	22	10	2	10	59:50	22
8. Rudar	22	9	3	10	37:48	21
9. Sava	22	8	1	13	46:49	17
10. Kamnik	22	6	5	11	33:60	17
11. Kisovec	22	5	5	12	44:55	15
12. Kočevje	22	2	3	17	14:68	7

Glede na to, da je bila borba za obstoj zelo težka, nam je kljub temu uspelo v spomladanskih tekmovaljih nabrati 11 točk.

Točnega načrta za naprej nimamo, ker se bosta baje NK Kamnik in NK Duplica združila. Če pride od združitve ali ne, v takih pogojih, kakršne ima NK sedaj, je

skoraj nemogoče tekmovali. Tukaj mislim predvsem na garderobe in kopalnice. Žalostno je za Kamnik, da je NK Kamnik edini med klubi, ki tekmujejo v ligi, brez garderob in kopalnic, ki so za 40 zdravih športnikov neobhodno potrebne.

M. P.

Duplica : Mengeš 1 : 2

Na nedeljski nogometni tekmi se je zbralo kljub slabemu vremenu lepo število navijačev. Na novem igrišču v »Sibiriji« sta se namreč pomerila stara rivala Duplica in Mengeš. Položaj na igrišču je ves prvi polčas kazal v prid Duplici, vendar je vratar Duplice že konec prvega polčasa spustil v mrežo dve žogi, ki bi jih po sodbi večine lahko ubranil. Tako je bil rezultat tekme postav-

ljen že v prvem polčasu. Razmočeno igrišče in stalni nalivi so tekmo zelo ovirali.

Nogometno moštvo dupliške »Svobode« se je na lestvici za prvenstvo NPL povzpelo že precej visoko. Svobodaši so se pomerili z moštvom Litije. Rezultat 0:0.

F. S.